

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a patra)

28 februarie 2013*

„Reexaminarea Hotărârii T-234/11 P — Acțiune în anulare — Admisibilitate — Termen de introducere a acțiunii — Termen care nu este prevăzut de o dispoziție a dreptului Uniunii — Noțiunea «termen rezonabil» — Interpretare — Obligația instanței Uniunii de a ține seama de împrejurările proprii fiecărei cauze — Dreptul la o cale de atac jurisdicțională efectivă — Articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene — Atingere adusă coerenței dreptului Uniunii”

În cauza C-334/12 RX-II,

având ca obiect reexaminarea, în temeiul articolului 256 alineatul (2) al doilea paragraf TFUE, a Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 19 iunie 2012, Arango Jaramillo și alții/BEI (T-234/11 P), pronunțată în procedura

Oscar Orlando Arango Jaramillo, cu domiciliul în Luxemburg (Luxemburg),

María Esther Badiola, cu domiciliul în Luxemburg,

Marcella Bellucci, cu domiciliul în Luxemburg,

Stefan Bidiuc, cu domiciliul în Grevenmacher (Luxemburg),

Raffaella Calvi, cu domiciliul în Schuttrange (Luxemburg),

Maria José Cerrato, cu domiciliul în Luxemburg,

Sara Confortola, cu domiciliul în Verona (Italia),

Carlos D’Anglade, cu domiciliul în Luxemburg,

Nuno da Fonseca Pestana Ascenso Pires, cu domiciliul în Luxemburg,

Andrew Davie, cu domiciliul în Medernach (Luxemburg),

Marta de Sousa e Costa Correia, cu domiciliul în Itzig (Luxemburg),

Nausica Di Rienzo, cu domiciliul în Luxemburg,

José Manuel Fernandez Riveiro, cu domiciliul în Sandweiler (Luxemburg),

Eric Gällstad, cu domiciliul în Rameldange (Luxemburg),

Andres Gavira Etzel, cu domiciliul în Luxemburg,

* Limba de procedură: franceza.

Igor Greindl, cu domiciliul în Canach (Luxemburg),
José Doramas Jorge Calderón, cu domiciliul în Luxemburg,
Monica Lledó Moreno, cu domiciliul în Sandweiler,
Antonio Lorenzo Ucha, cu domiciliul în Luxemburg,
Juan Antonio Magaña-Campos, cu domiciliul în Luxemburg,
Petia Manolova, cu domiciliul în Bereldange (Luxemburg),
Ferran Minguella Minguella, cu domiciliul în Gonderange (Luxemburg),
Barbara Mulder-Bahovec, cu domiciliul în Luxemburg,
István Papp, cu domiciliul în Luxemburg,
Stephen Richards, cu domiciliul în Blaschette (Luxemburg),
Lourdes Rodriguez Castellanos, cu domiciliul în Sandweiler,
Daniela Sacchi, cu domiciliul în Mondorf-les-Bains (Luxemburg),
Maria Teresa Sousa Coutinho da Silveira Ramos, cu domiciliul în Almargem do Bispo (Portugalia),
Isabelle Stoffel, cu domiciliul în Mondorf-les-Bains,
Fernando Torija, cu domiciliul în Luxemburg,
María del Pilar Vargas Casasola, cu domiciliul în Luxemburg,
Carolina Vento Sánchez, cu domiciliul în Luxemburg,
Pé Verhoeven, cu domiciliul în Bruxelles (Belgia),
Sabina Zajc, cu domiciliul în Contern (Luxemburg),
Peter Zajc, cu domiciliul în Contern,

împotriva

Băncii Europene de Investiții (BEI),

CURTEA (Camera a patra),

compusă din domnul L. Bay Larsen (raportor), președinte de cameră, domnii J. Malenovský,
U. Lõhmus și M. Safjan și doamna A. Prechal, judecători,

avocat general: domnul P. Mengozzi,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru domnul Arango Jaramillo și alți 34 de agenți ai Băncii Europene de Investiții (BEI), de B. Cortese, avocat;
- pentru Banca Europeană de Investiții (BEI), de C. Gómez de la Cruz și de T. Gilliams, în calitate de agenți;
- pentru guvernul portughez, de L. Inez Fernandes, în calitate de agent;
- pentru Comisia Europeană, de J. Currall, de H. Kraemer și de D. Martin, în calitate de agenți,

având în vedere articolul 62a și articolul 62b primul paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene,

după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prezenta procedură are ca obiect reexaminarea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene (Camera de recursuri) din 19 iunie 2012, Arango Jaramillo și alții/BEI (T-234/11 P, denumită în continuare „Hotărârea din 19 iunie 2012”), prin care acesta a respins recursul formulat de domnul Arango Jaramillo și de alți 34 de agenți ai Băncii Europene de Investiții (BEI) (denumiți în continuare, împreună, „agenții în cauză”) împotriva Ordonanței Tribunalului Funcției Publice a Uniunii Europene din 4 februarie 2011, Arango Jaramillo și alții/BEI (F-34/10, denumită în continuare „Ordonanța din 4 februarie 2011”), prin care se respinge ca inadmisibilă, din motive de tardivitate, acțiunea având ca obiect, pe de o parte, anularea fișelor lor de remunerație din luna februarie 2010, în măsura în care acestea revelează deciziile BEI de mărire a cotizațiilor lor la sistemul de pensii, precum și, pe de altă parte, obligarea acesteia din urmă la plata de daune interese.
- 2 Reexaminarea privește chestiunea dacă Hotărârea din 19 iunie 2012 aduce atingere unității sau coerenței dreptului Uniunii, având în vedere că, pe de o parte, în această hotărâre, Tribunalul Uniunii Europene, în calitate de instanță de recurs, a interpretat noțiunea „termen rezonabil”, în legătură cu o acțiune în anulare formulată de agenți ai BEI împotriva unui act emis de aceasta din urmă care îi lezează, ca pe un termen a cărui depășire atrage automat caracterul tardiv al acțiunii și, prin urmare, inadmisibilitatea acesteia, fără ca instanța Uniunii să fie obligată să ia în considerare împrejurările speciale ale cauzei, și că, pe de altă parte, această interpretare a noțiunii respective este de natură să aducă atingere dreptului la o cale de atac efectivă prevăzută la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”).

Cadrul juridic

Statutul funcționarilor Uniunii Europene

- 3 Articolul 91 din Statutul funcționarilor Uniunii Europene, adoptat prin Regulamentul (CEE, Euratom, CECO) nr. 259/68 al Consiliului din 29 februarie 1968 de instituire a Statutului funcționarilor comunităților europene și a Regimului aplicabil celorlalți agenți ai acestor comunități, precum și a

unor dispoziții speciale aplicabile temporar funcționarilor Comisiei (JO L 56, p. 1), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (CE, Euratom) nr. 723/2004 al Consiliului din 22 martie 2004 (JO L 124, p. 1, denumit în continuare „Statutul funcționarilor”), prevede:

„(1) Curtea de Justiție [a Uniunii Europene] este competentă să hotărască asupra oricărui litigiu între Comunități și oricare dintre persoanele cărora li se aplică prezentul statut și privind legalitatea unui act care lezează persoana respectivă în sensul articolului 90 alineatul (2). [...]

(2) O acțiune introdusă la Curtea de Justiție [a Uniunii Europene] nu poate fi admisă decât în cazul în care:

- a fost depusă în prealabil o reclamație pe lângă autoritatea împuternicită să facă numiri, în sensul articolului 90 alineatul (2) și la termenul prevăzut în acesta, iar
- reclamația respectivă a fost respinsă printr-o decizie expresă sau implicită.

(3) Acțiunea menționată la alineatul (2) trebuie introdusă în termen de trei luni. [...]

- 4 Conform articolului 100 alineatul (3) din Regulamentul de procedură al Tribunalului Funcției Publice, respectivul termen procedural de trei luni se prelungește pentru considerente de distanță, în mod invariabil, cu zece zile.

Regulamentul personalului BEI

- 5 La 20 aprilie 1960, consiliul de administrație al BEI a adoptat Regulamentul personalului BEI, care, ulterior, a suferit mai multe modificări. Acest regulament prevede, la articolul 41 referitor la căile de atac, competența instanțelor Uniunii de a judeca acțiunile cu privire la litigiile dintre BEI și agenții acesteia, fără a preciza termenul în care aceste acțiuni trebuie introduse.

Istoricul cauzei de reexaminare

Situația de fapt

- 6 Agenții în cauză sunt angajați ai BEI.
- 7 De la 1 ianuarie 2007, fișele de remunerație ale agenților BEI nu mai sunt editate în prezentarea lor tradițională pe hârtie, ci pe suport electronic. Începând cu această dată, fișele menționate sunt introduse în fiecare lună în sistemul informatic „Peoplesoft” al BEI și, prin urmare, pot fi consultate de fiecare agent de la calculatorul său de serviciu.
- 8 Sâmbătă, 13 februarie 2010, fișele de remunerație pentru luna februarie 2010 au fost introduse în sistemul informatic „Peoplesoft”. În aceste fișe se putea remarca, în raport cu fișele din luna ianuarie 2010, o creștere a ratei contribuțiilor la sistemul de pensii, creștere care rezultă din deciziile adoptate de BEI în cadrul reformei sistemului de pensii al agenților săi.

Ordonanța din 4 februarie 2011

- 9 Astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 15 și 16 din Ordonanța din 4 februarie 2011, Tribunalul Funcției Publice a considerat că, ținând seama, pe de o parte, de faptul că agenții în cauză nu au luat cunoștință de conținutul fișelor de remunerație cu privire la luna februarie 2010 decât luni,

15 februarie 2010, și, pe de altă parte, de prelungirea termenului pentru considerente de distanță, în mod invariabil, cu zece zile, agenții respectivi aveau la dispoziție pentru introducerea unei acțiuni un termen care expira marți, 25 mai 2010.

- 10 Or, conform punctului 17 din ordonanța menționată, acțiunea agenților în cauză nu a ajuns prin poștă electronică la grefa Tribunalului Funcției Publice decât în cursul nopții dintre marți 25 și miercuri 26 mai 2010, mai precis, la 26 mai 2010, la ora 00.00.
- 11 Prin această acțiune, agenții în cauză urmăreau să obțină, pe de o parte, anularea fișelor lor de remunerație din luna februarie 2010 și, pe de altă parte, obligarea BEI la plata unui euro simbolic cu titlu de reparație a prejudiciului moral suferit de aceștia.
- 12 Prin înscris separat adresat grefei Tribunalului Funcției Publice, BEI a solicitat acestuia din urmă, în temeiul articolului 78 din Regulamentul de procedură al instanței respective, să se pronunțe asupra inadmisibilității acțiunii, fără a intra în dezbaterea fondului.
- 13 Prin Ordonanța din 4 februarie 2011, Tribunalul menționat a respins acțiunea ca inadmisibilă. În esență, a considerat că, întrucât termenul de introducere a acțiunii a expirat la 25 mai 2010, acțiunea agenților în cauză, ajunsă pe cale electronică la grefa instanței menționate în ziua următoare, 26 mai 2010, la ora 00.00, era tardivă și, prin urmare, inadmisibilă. Instanța a respins argumentele agenților menționați întemeiate, pe de o parte, pe atingerea adusă dreptului acestora la o cale de atac jurisdicțională efectivă și, pe de altă parte, pe existența unui caz fortuit sau de forță majoră.

Hotărârea din 19 iunie 2012

- 14 Prin Hotărârea din 19 iunie 2012, Tribunalul Uniunii Europene a respins recursul formulat de agenții în cauză, confirmând astfel Ordonanța din 4 februarie 2011.
- 15 În primul rând, la punctele 22-25 din Hotărârea din 19 iunie 2012, instanța respectivă a amintit, în esență, jurisprudența potrivit căreia, în lipsa vreunei dispoziții care să prevadă termenele de introducere a acțiunii care sunt aplicabile litigiilor dintre BEI și agenții săi, introducerea unor astfel de acțiuni trebuie să aibă loc într-un „termen rezonabil”, care trebuie apreciat în funcție de împrejurările speței. Apreciind, la punctul 26 din aceeași hotărâre, că termenul de trei luni prevăzut la articolul 91 alineatul (3) din Statutul funcționarilor pentru litigiile dintre instituțiile și organismele Uniunii și funcționarii sau agenții acestora oferă „un element de comparație pertinent”, dat fiind că aceste litigii se înrudesesc prin natura lor cu litigiile dintre BEI și agenții săi în legătură cu actele acestora din urmă care îi lezează și a căror anulare o solicită, aceeași instanță s-a pronunțat, la punctul 27 din hotărârea menționată, întemeindu-se pe unele dintre hotărârile sale precedente, în sensul că un termen de trei luni trebuie considerat, „în principiu”, ca fiind rezonabil.
- 16 La același punct 27 din Hotărârea din 19 iunie 2012, Tribunalul Uniunii Europene a dedus din aceasta „*a contrario* [...] că orice acțiune introdusă de un agent al BEI după expirarea unui termen de trei luni, prelungit pentru considerente de distanță, în mod invariabil, cu zece zile, trebuie apreciată, în principiu, ca fiind introdusă într-un termen nerezonabil”. Instanța a adăugat că această interpretare *a contrario* este admisibilă „de vreme ce numai o aplicare strictă a normelor de procedură care stabilesc un termen de decădere permite respectarea cerinței securității juridice și a necesității de a evita orice discriminare sau orice tratament arbitrar în cadrul administrării justiției”.
- 17 În al doilea rând, la punctul 30 din hotărârea menționată, Tribunalul Uniunii Europene a înlăturat argumentul agenților în cauză potrivit căruia Tribunalul Funcției Publice ar fi substituit aplicării principiului respectării termenului rezonabil, prin însăși natura sa flexibil și deschis punerii în balanță în mod concret a intereselor în joc, un termen precis, cu o aplicare strictă și generalizată, de trei luni. Instanța a considerat, în special, că Tribunalul Funcției Publice s-a limitat să aplice „o normă de drept

[...] care rezultă clar și precis dintr-o interpretare *a contrario* a jurisprudenței [Tribunalului Uniunii Europene citate la punctul 27 din Hotărârea din 19 iunie 2012]”, normă care reprezintă o aplicare specifică a principiului respectării termenului rezonabil în cazul litigiilor dintre BEI și agenții săi, care au similitudini puternice cu litigiile dintre Uniune și funcționarii și agenții acesteia. Tribunalul Uniunii Europene a adăugat că „norma respectivă, care se întemeiază pe o prezumție generală conform căreia un termen de trei luni este suficient, în principiu, pentru a permite agenților BEI să evalueze legalitatea actelor acesteia din urmă care îi lezează și pentru a-și pregăti, dacă este cazul, acțiunea, nu impune instanței Uniunii care are obligația să o aplice să țină seama de împrejurările fiecărei cauze și în special să pună în balanță în mod concret interesele în joc”.

- 18 La punctele 33-35 din Hotărârea din 19 iunie 2012, Tribunalul Uniunii Europene a făcut trimitere la acest raționament referitor la stabilirea termenului de introducere a acțiunii pentru a exclude atât luarea în considerare a unei pretense pene de curent care ar fi întârziat transmiterea cererii introductive, cât și împrejurarea că BEI ar fi omis să își exercite responsabilitatea în domeniul normativ cu privire la stabilirea unor termene de introducere a acțiunii precise, precum și alte împrejurări specifice cauzei invocate de agenții în cauză.
- 19 La punctele 42 și 43 din hotărârea menționată, Tribunalul Uniunii Europene a înlăturat și argumentul agenților în cauză întemeiat pe încălcarea principiului proporționalității și a dreptului la o protecție jurisdicțională efectivă.
- 20 În sfârșit, instanța respectivă a respins la punctele 51-58 din Hotărârea din 19 iunie 2012 motivul agenților în cauză întemeiat pe refuzul Tribunalului Funcției Publice de a califica drept caz fortuit sau de forță majoră împrejurările care i-au determinat să introducă acțiunea tardiv. La punctele 59-66 din aceeași hotărâre, Tribunalul Uniunii Europene a refuzat de asemenea să admită motivul agenților menționați întemeiat pe o denaturare a elementelor de probă referitoare la existența unui caz fortuit sau de forță majoră.

Procedura în fața Curții

- 21 În urma propunerii primului avocat general de reexaminare a Hotărârii din 19 iunie 2012, camera specială prevăzută la articolul 123b din Regulamentul de procedură al Curții, în versiunea aplicabilă la data acestei propuneri, a considerat, prin Decizia din 12 iulie 2012, Reexaminare Arango Jaramillo și alții/BEI (C-334/12 RX), că se impunea reexaminarea acestei hotărâri pentru a stabili dacă aduce atingere unității sau coerenței dreptului Uniunii.
- 22 Cu privire la obiectul reexaminării, decizia respectivă din 12 iulie 2012 a identificat două motive mai precise care justifică reexaminarea. În primul rând, trebuie să se stabilească dacă, prin faptul că a considerat, la fel ca Tribunalul Funcției Publice, că, în cadrul aprecierii caracterului rezonabil al termenului în care o acțiune în anulare a fost introdusă de agenți ai BEI împotriva unui act care emană de la aceasta din urmă și care îi lezează, instanța Uniunii nu trebuie să ia în considerare împrejurările speciale ale fiecărei spețe, Tribunalul Uniunii Europene a reținut o interpretare care este compatibilă cu jurisprudența Curții, potrivit căreia caracterul rezonabil al unui termen care nu este prevăzut de dreptul primar sau derivat al Uniunii trebuie apreciat în funcție de împrejurările proprii fiecărei cauze.
- 23 În al doilea rând, trebuie să se stabilească dacă, acordând un efect de decădere depășirii unui termen pentru introducerea unei acțiuni care nu este prevăzut de dreptul primar sau derivat al Uniunii, interpretarea Tribunalului Uniunii Europene este de natură să aducă atingere dreptului la o cale de atac jurisdicțională efectivă, astfel cum este prevăzut la articolul 47 din cartă.

24 În ipoteza în care s-ar impune să se constate că Hotărârea din 19 iunie 2012 este afectată de o eroare de drept, ar trebui să se examineze dacă și, eventual, în ce măsură hotărârea menționată aduce atingere unității sau coerenței dreptului Uniunii.

Cu privire la chestiunile care fac obiectul reexaminării

25 Cu titlu introductiv, este necesar să se constate că niciun text de drept al Uniunii nu impune un termen în care un agent al BEI trebuie să introducă o acțiune în anulare împotriva unui act care emană de la aceasta din urmă și care îl lezează.

26 În plus, se cuvine să se constate că, în Hotărârea din 19 iunie 2012, Tribunalul Uniunii Europene, după ce a amintit la punctele 22-25 din aceasta că chestiunea dacă o acțiune în anulare a fost introdusă într-un „termen rezonabil” presupune să se țină seama de toate împrejurările speței, a declarat inadmisibilă acțiunea agenților în cauză pentru motivul tardivității acesteia, fără a lua în considerare împrejurările proprii cauzei.

27 Statuând astfel, Tribunalul menționat s-a îndepărtat și de jurisprudența Curții referitoare la noțiunea „termen rezonabil”, la care face trimitere, cu toate acestea, la punctul 25 din Hotărârea din 19 iunie 2012.

28 Astfel, din jurisprudența menționată rezultă că, atunci când durata procedurii nu este prevăzută de o dispoziție a dreptului Uniunii, caracterul „rezonabil” al termenului luat în considerare de instituție pentru adoptarea actului în cauză trebuie apreciat în funcție de totalitatea circumstanțelor proprii fiecărei cauze și în special de miza litigiului pentru persoana interesată, de complexitatea cauzei și de comportamentul părților în speță (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 octombrie 2002, *Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia*, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P și C-254/99 P, Rec., p. I-8375, punctul 187).

29 Curtea a precizat la punctul 192 din hotărârea menționată că caracterul rezonabil al unui termen nu poate fi stabilit prin trimiterea la o limită maximă precisă, determinată în mod abstract, ci trebuie apreciată în fiecare caz în parte, în funcție de împrejurările cauzei.

30 Această obligație a instituțiilor și a organelor Uniunii de a respecta, în cadrul procedurilor administrative, un termen rezonabil care nu poate fi stabilit prin trimiterea la o limită maximă precisă, determinată în mod abstract, a fost confirmată ulterior de Curte (a se vedea în special Hotărârea din 30 noiembrie 2006, *Comisia/Italia*, C-293/05, punctul 25 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 7 aprilie 2011, *Grecia/Comisia*, C-321/09 P, punctele 33 și 34).

31 Această interpretare a noțiunii „termen rezonabil” nu este, contrar a ceea ce BEI și Comisia Europeană susțin în observațiile lor scrise, valabilă numai atunci când trebuie să se stabilească caracterul rezonabil al duratei unei proceduri administrative sau jurisdicționale care nu este încadrată de un termen imperativ prevăzut de o normă a dreptului Uniunii.

32 Reiese din jurisprudența Curții că abordarea urmată în jurisprudența menționată la punctele 28-30 din prezenta hotărâre prevalează și față de o chestiune care influențează direct admisibilitatea acțiunii, și anume aceea a termenului în care persoana interesată trebuie să solicite instituției în cauză textul integral al unui act care nu a fost publicat și nici nu i-a fost notificat, în scopul de a avea cunoștință exactă de acesta pentru a solicita anularea sa (a se vedea Ordonanța din 10 noiembrie 2011, *Agapiou Joséphidès/Comisia și EACEA*, C-626/10 P, punctele 127, 128, 130 și 131). În sfârșit, în același sens, Curtea condiționează admisibilitatea cererilor de recuperare a cheltuielilor de judecată efectuate în fața instanței Uniunii de respectarea unui termen rezonabil între pronunțarea hotărârii prin care s-a stabilit repartizarea acestora și cererea de rambursare formulată împotriva celeilalte părți din litigiu (a se vedea Ordonanța din 21 iunie 1979, *Diez/Comisia*, 126/76 DEP, Rec., p. 2131, punctul 1).

- 33 Din cele de mai sus rezultă că, deși, desigur, jurisprudența Curții menționată la punctele 28 și 30 din prezenta hotărâre se raportează la chestiunea caracterului rezonabil al duratei unei proceduri administrative atunci când nicio dispoziție a dreptului Uniunii nu prevede desfășurarea unei astfel de proceduri într-un termen precis, este necesar totuși ca noțiunea „termen rezonabil” să se aplice în același mod în cazul în care privește o acțiune sau o cerere în legătură cu care nicio dispoziție din dreptul Uniunii nu a prevăzut termenul în care această acțiune sau această cerere trebuie introdusă. În ambele situații, instanța Uniunii este obligată să ia în considerare împrejurările proprii ale speței.
- 34 Această interpretare, care asigură o interpretare coerentă a noțiunii „termen rezonabil” la care instanța Uniunii a recurs în situații diferite, a fost de altfel adoptată de Tribunalul Uniunii Europene în jurisprudența sa anterioară Hotărârii din 19 iunie 2012.
- 35 Astfel, în Ordonanța Tribunalului din 15 septembrie 2010, Marcuccio/Comisia (T-157/09 P), cu privire la care Curtea nu a considerat că se impunea o reexaminare (a se vedea Decizia Curții din 27 octombrie 2010, Reexaminare Marcuccio/Comisia, C-478/10 RX), Tribunalul Uniunii Europene a amintit la punctul 47 din ordonanța menționată că, în lipsa unui termen prevăzut de reglementarea aplicabilă pentru introducerea unei cereri de despăgubiri care rezultă din raportul de muncă dintre un funcționar și instituția de care aparține, cererea respectivă trebuia introdusă într-un „termen rezonabil” care se stabilește în raport cu împrejurările speței.
- 36 În plus, în Hotărârea Tribunalului din 6 martie 2001, Dunnett și alții/BEI (T-192/99, Rec., p. II-813), numai în urma unei examinări a împrejurărilor speței, la punctul 58 din respectiva hotărâre, Tribunalul Uniunii Europene a conchis că, „[i]nspirându-se din termenele prevăzute la articolele 90 și 91 din [S]tatutul [funcționarilor], trebuie să se constate că reclamantii au introdus acțiunea într-un termen rezonabil” [a se vedea, în ceea ce privește litigiile dintre Banca Centrală Europeană (BCE) și agenții săi, Ordonanța Tribunalului din 11 decembrie 2001, Cerafogli și alții/BCE, T-20/01, RecFP, p. I-A-235 și II-1075, punctul 63].
- 37 De asemenea, în Ordonanța Tribunalului din 6 decembrie 2002, D/BEI (T-275/02 R, RecFP, p. I-A-259 și II-1295), președintele instanței respective, după ce a amintit la punctul 33 din această ordonanță că un termen de trei luni trebuia, în principiu, să fie considerat rezonabil pentru introducerea unei acțiuni în anulare împotriva deciziilor BEI și a constatat la punctul 38 din aceeași ordonanță că acțiunea fusese introdusă, în cauza respectivă, după cinci luni de la adoptarea deciziei atacate, nu a statuat în sensul tardivității acțiunii decât în urma unei examinări care l-a determinat să constate la punctul 39 din ordonanța menționată că reclamanta nu invocase nicio împrejurare specială care poate să justifice depășirea acestui termen de trei luni și să neutralizeze imperativul securității juridice.
- 38 Trebuie precizat că interpretarea noțiunii „termen rezonabil” reținută la punctele 33 și 34 din prezenta hotărâre nu implică, contrar celor sugerate de BEI în observațiile sale scrise, că legalitatea actelor pe care acest organ le adoptă ar putea fi repusă în discuție la infinit, deoarece o aplicare a acestei noțiuni conform jurisprudenței Curții vizează tocmai să excludă posibilitatea ca instanța Uniunii să examineze temeinicia unei acțiuni introduse într-un termen considerat nerezonabil.
- 39 Interpretarea reținută nu poate fi infirmată, contrar celor susținute de BEI în observațiile sale scrise, nici de Hotărârea din 22 mai 1990, Parlamentul European/Consiliul (C-70/88, Rec., p. I-2041), în care, deși Parlamentul European nu avea dreptul de a formula o acțiune în anulare în temeiul articolului 173 din Tratatul CEE (devenit articolul 173 CE, el însuși devenit, după modificare, articolul 230 CE), Curtea a admis că această din urmă instituție are calitate procesuală activă pentru a introduce în fața sa o asemenea acțiune în anulare. Astfel, în acea cauză, termenul de introducere a acțiunii de două luni prevăzut de articolul respectiv trebuia în mod obligatoriu să se impună cu aceeași strictețe atât Parlamentului European, cât și celorlalte instituții vizate la acest articol. În schimb, în prezenta cauză, în care articolul 41 din Regulamentul personalului BEI nu prevede un termen de introducere a acțiunii, ci se limitează să menționeze competența instanței Uniunii de a statua asupra litigiilor dintre BEI și agenții săi, instanța menționată s-a văzut obligată, în tăcerea regulamentului respectiv, să aplice

noțiunea de termen rezonabil. Această noțiune, care presupune luarea în considerare a tuturor împrejurărilor cauzei, nu poate fi interpretată, în consecință, ca un termen de decădere specific. Prin urmare, termenul de trei luni prevăzut la articolul 91 alineatul (3) din Statutul funcționarilor nu poate fi aplicat prin analogie drept termen de decădere agenților BEI în cazul în care aceștia introduc o acțiune în anulare împotriva unui act emis de aceasta din urmă care îi lezează.

- 40 În sfârșit, cu privire la problema dacă, asociind un efect de decădere depășirii termenului rezonabil pe care îl au la dispoziție agenții în cauză pentru introducerea acțiunii, Tribunalul Uniunii Europene a adus atingere dreptului la o cale de atac efectivă, trebuie amintit că principiul protecției jurisdicționale efective reprezintă un principiu general al dreptului Uniunii, care este exprimat în prezent la articolul 47 din cartă (a se vedea Hotărârea din 8 decembrie 2011, KME Germany și alții/Comisia, C-389/10 P, Rep., p. I-13125, punctul 119 și jurisprudența citată).
- 41 În această privință, articolul 47 primul paragraf din cartă prevede că orice persoană ale cărei drepturi și libertăți garantate de dreptul Uniunii sunt încălcate are dreptul la o cale de atac efectivă în fața unei instanțe judecătorești, în conformitate cu condițiile stabilite de articolul menționat. Potrivit celui de al doilea paragraf al acestuia, orice persoană are dreptul la un proces echitabil, public și într-un termen rezonabil în fața unei instanțe judecătorești independente și imparțiale, constituită în prealabil prin lege.
- 42 Potrivit explicațiilor aferente acestui articol, care, în conformitate cu articolul 6 alineatul (1) al treilea paragraf TUE și cu articolul 52 alineatul (7) din cartă, trebuie luate în considerare în vederea interpretării acesteia, articolul 47 primul paragraf din cartă este întemeiat pe articolul 13 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), iar al doilea paragraf al aceluiași articol 47 corespunde articolului 6 paragraful 1 din CEDO.
- 43 Reiese din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la interpretarea articolului 6 paragraful 1 din CEDO, la care trebuie să se facă trimitere conform articolului 52 alineatul (3) din cartă, că dreptul la o instanță nu este absolut. Exercițarea acestui drept este supusă unor restrângeri, în special cu privire la condițiile de admisibilitate ale unei căi de atac. Deși persoanele interesate trebuie să se aștepte ca aceste norme să fie aplicate, aplicarea lor nu trebuie totuși să îi împiedice pe justițiabili să uzeze de o cale de atac disponibilă (a se vedea în acest sens Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea Anastasakis împotriva Greciei din 6 decembrie 2011, cererea nr. 41959/08, nepublicată încă în *Recueil des arrêts et décisions*, § 24).
- 44 În prezenta speță, în care termenul de introducere a acțiunii agenților BEI împotriva actelor care îi lezează nu a fost prevăzut în prealabil de o normă a dreptului Uniunii și nici nu a fost restrâns conform articolului 52 alineatul (1) din cartă, nu se contestă că agenții în cauză, ținând seama de jurisprudența Curții referitoare la aplicarea noțiunii „termen rezonabil”, erau îndreptățiți să se aștepte ca Tribunalul Uniunii Europene să nu opună un termen prestabilit de decădere în cazul acțiunii lor, ci să se limiteze să aplice această jurisprudență a Curții pentru a se pronunța în legătură cu admisibilitatea acesteia.
- 45 Această denaturare a noțiunii de termen rezonabil a pus agenții în cauză în imposibilitatea de a-și apăra drepturile aferente remunerației lor prin intermediul unei căi de atac efective în fața unei instanțe judecătorești, cu respectarea condițiilor prevăzute la articolul 47 din cartă.
- 46 Având în vedere cele de mai sus, este necesar să se considere că Tribunalul Uniunii Europene a interpretat eronat noțiunea „termen rezonabil”, astfel cum aceasta rezultă din jurisprudența la care s-a făcut trimitere la punctele 28-30 și 32 din prezenta hotărâre, și, prin urmare, a denaturat însăși esența noțiunii de termen rezonabil apreciind că, în speță, trebuia pusă în practică o „normă de drept” a cărei aplicare strictă conduce la o soluție contrară celei care rezulta din propria jurisprudență.

Cu privire la existența unei atingeri aduse unității sau coerenței dreptului Uniunii

- 47 Întrucât a considerat, în Hotărârea din 19 iunie 2012, că un termen de introducere a acțiunii care nu este prevăzut de dreptul primar sau derivat al Uniunii, astfel cum este cel aplicabil în cazul unei acțiuni în anulare formulate de agenți ai BEI împotriva unui act emis de aceasta din urmă care îi lezează, este un termen cu o durată de trei luni a cărui depășire atrage automat caracterul tardiv al acțiunii și, în consecință, inadmisibilitatea acesteia, Tribunalul Uniunii Europene a efectuat o interpretare care este incompatibilă cu jurisprudența Curții, conform căreia caracterul rezonabil al unui asemenea termen trebuie apreciat în funcție de împrejurările proprii fiecărei cauze.
- 48 Prin urmare, trebuie să se examineze dacă și, eventual, în ce măsură Hotărârea din 19 iunie 2012 aduce atingere unității sau coerenței dreptului Uniunii.
- 49 În această privință, trebuie luate în considerare următoarele patru aspecte.
- 50 În primul rând, Hotărârea din 19 iunie 2012 reprezintă prima decizie a Tribunalului Uniunii Europene prin care acesta a respins recursul împotriva unei ordonanțe a Tribunalului Funcției Publice de respingere ca inadmisibilă, ca urmare a tardivității acesteia, a unei acțiuni în anulare introduse după expirarea unui termen, fără a se ține seama de toate împrejurările cauzei. Aceasta poate constitui, așadar, un precedent pentru cauze viitoare (a se vedea prin analogie Hotărârea din 17 decembrie 2009, Reexaminare M/EMEA, C-197/09 RX-II, Rep., p. I-12033, punctul 62).
- 51 În al doilea rând, Tribunalul Uniunii Europene s-a îndepărtat de la jurisprudența constantă a Curții în ceea ce privește noțiunea „termen rezonabil”, astfel cum s-a arătat în special la punctele 28-30 și 32 din prezenta hotărâre (a se vedea prin analogie Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior, punctul 63).
- 52 În al treilea rând, erorile săvârșite de Tribunalul Uniunii Europene vizează o noțiune de procedură care nu ține exclusiv de dreptul funcției publice, ci este aplicabilă indiferent de materia în cauză (a se vedea prin analogie Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior, punctul 64).
- 53 În al patrulea și cel din urmă rând, noțiunea „termen rezonabil” și principiul protecției jurisdicționale efective pe care Tribunalul Uniunii Europene le-a încălcat ocupă un loc important în ordinea juridică a Uniunii (a se vedea prin analogie Hotărârea Reexaminare M/EMEA, citată anterior, punctul 65). În special, dreptul la o cale de atac efectivă în fața unei instanțe judecătorești garantat de articolul 47 din cartă are, conform articolului 6 TUE, aceeași valoare juridică cu cea a dispozițiilor tratatelor.
- 54 Având în vedere aceste împrejurări, apreciate împreună, trebuie să se constate că Hotărârea din 19 iunie 2012 aduce atingere coerenței dreptului Uniunii, întrucât Tribunalul Uniunii Europene, în calitate de instanță de recurs, a interpretat noțiunea „termen rezonabil” într-un mod care a condus la respingerea ca inadmisibilă a acțiunii agenților în cauză fără să se țină seama de împrejurările speciale ale speței.
- 55 În aceste condiții, rămâne să se stabilească consecințele care trebuie deduse din atingerea adusă coerenței dreptului Uniunii constatată.
- 56 Articolul 62b primul paragraf din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene prevede că, în cazul în care Curtea constată că hotărârea Tribunalului aduce atingere coerenței dreptului Uniunii, aceasta trimite cauza spre rejudecare Tribunalului, care este ținut de dezlegarea dată chestiunilor de drept de către Curte. Trimițând cauza spre rejudecare, Curtea poate preciza, în plus, care dintre efectele deciziei Tribunalului urmează a fi considerate definitive în raport cu părțile aflate în litigiu. Cu titlu de excepție, Curtea poate hotărî ea însăși în mod definitiv dacă soluția litigiului decurge, având în vedere soluția pronunțată în reexaminare, din constatările privind faptele pe care s-a bazat decizia Tribunalului.

- 57 Așadar, Curtea nu se poate limita să constate atingerea adusă coerenței sau unității dreptului Uniunii fără a deduce consecințe din această constatare în ceea ce privește litigiul în cauză. În speță, este necesară, pentru motivul arătat la punctul 54 din prezenta hotărâre, anularea Hotărârii din 19 iunie 2012.
- 58 Dat fiind că atingerea adusă coerenței dreptului Uniunii rezultă, în speță, dintr-o interpretare eronată a noțiunii „termen rezonabil” și din încălcarea principiului dreptului la o protecție jurisdicțională efectivă, soluționarea definitivă a chestiunii admisibilității acțiunii agenților în cauză nu rezultă din constatările privind faptele pe care se întemeiază Hotărârea din 19 iunie 2012 și, prin urmare, Curtea nu poate hotărî ea însăși definitiv asupra litigiului în temeiul articolului 62b primul paragraf a treia teză din Statutul Curții.
- 59 În consecință, cauza trebuie trimisă spre rejudecare Tribunalului Uniunii Europene, iar nu, astfel cum susțin agenții în cauză, în fața Tribunalului Funcției Publice, pentru a aprecia, în raport cu totalitatea împrejurărilor proprii cauzei, caracterul rezonabil al termenului în care aceștia din urmă au introdus acțiunea la Tribunalul Funcției Publice.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 60 Potrivit articolului 195 alineatul (6) din Regulamentul de procedură al Curții, în cazul în care decizia Tribunalului care face obiectul reexaminării a fost dată în temeiul articolului 256 alineatul (2) TFUE, Curtea se pronunță asupra cheltuielilor de judecată.
- 61 În lipsa unor norme speciale privind repartizarea cheltuielilor de judecată în cadrul unei proceduri de reexaminare, se impune a se hotărî că persoanele interesate prevăzute la articolul 23 din Statutul Curții, precum și părțile din procedura desfășurată în fața Tribunalului Uniunii Europene care au depus memoriile sau au prezentat observații scrise în fața Curții cu privire la aspectele care fac obiectul reexaminării suportă propriile cheltuieli de judecată aferente acestei proceduri.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară și hotărăște:

- 1) **Hotărârea Tribunalului Uniunii Europene (Camera de recursuri) din 19 iunie 2012, Arango Jaramillo și alții/BEI (T-234/11 P), aduce atingere coerenței dreptului Uniunii, întrucât Tribunalul menționat, în calitate de instanță de recurs, a interpretat noțiunea „termen rezonabil”, în contextul introducerii unei acțiuni în anulare de către agenți ai Băncii Europene de Investiții (BEI) împotriva unui act emis de aceasta din urmă care îi lezează, ca pe un termen cu o durată de trei luni a cărui depășire atrage automat caracterul tardiv al acțiunii și, în consecință, inadmisibilitatea acesteia, fără ca instanța Uniunii să fie obligată să ia în considerare împrejurările cauzei.**
- 2) **Anulează hotărârea menționată a Tribunalului Uniunii Europene.**
- 3) **Trimite cauza spre rejudecare Tribunalului Uniunii Europene.**
- 4) **Domnul Oscar Orlando Arango Jaramillo și ceilalți 34 de agenți ai Băncii Europene de Investiții, ale căror nume sunt enumerate la începutul prezentei hotărâri, precum și aceasta din urmă, Republica Portugheză și Comisia Europeană suportă propriile cheltuieli de judecată aferente procedurii de reexaminare.**

Semnături